

1. Ünite

GÜZEL SANATLAR ve EDEBİYAT

1. Güzel Sanatlarda Edebiyatın Yeri	6
2. Edebiyatın Bilimlerle İlişkisi	12
3. Dilin İnsan ve Toplum Hayatındaki Yeri ve Önemi	20
4. Metin	21
5. Edebî (Sanatsal) Metin	25
Konu Değerlendirme Testi - 1	32
Konu Değerlendirme Testi - 2	34

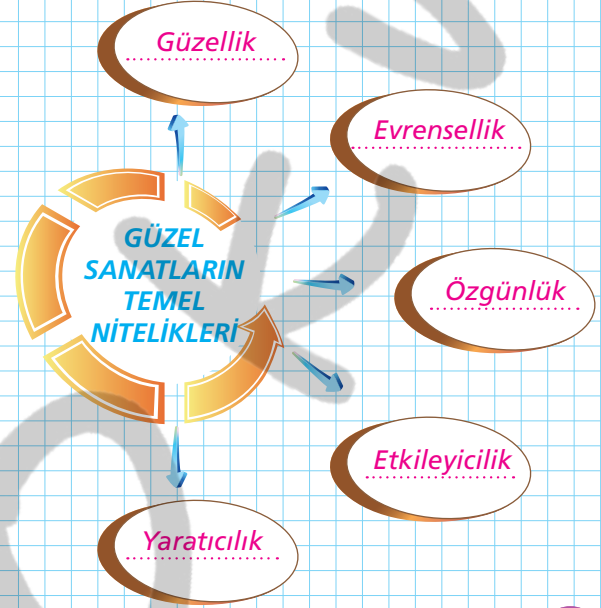

Güzel Sanatlarda Edebiyatın Yeri

02 03

a. Güzel Sanatlar

- ➔ Sanat, güzeli anlatma, oluşturma çabasıdır.
- ➔ Sanat, insanlık tarihi kadar eskidir.
- ➔ Sanat hava, su gibi somut bir ihtiyaç olmasa da sanatsız bir coğrafya var olmamıştır.
- ➔ Sanat, insanın kendini ifade etme ihtiyacından doğmuştur.
- ➔ Sanat bir dışavurumdur.
- ➔ Sanat en ilkel toplumlardan en ilkel toplumlara kadar her kültürde vardır.

etkinlik

Güzel Sanatların Sınıflandırılması

Fonetik (İşitsel) Sanatlar

Sese ve söze dayalıdır.

Edebiyat

Müzik

Görsel (Plastik) Sanatlar

Tabiattaki malzemelere dayalıdır. (Boya, taş, mermer, kıl, tahta gibi)

Heykel

Resim

Minyatür

Hat

Mimari

Ebru

Kaat'ı

Ritmik (Dramatik) Sanatlar

İnsan hareketlerine, gösterime dayalıdır.

Tiyatro

Sinema

Opera

Bale

Dans

etkinlik

video

Notlarım

b. Sanat ve Zanaat

Sanat ve zanaat çok uzun zaman aynı kavramlar olarak görülmüştür. 19. yüzyıla kadar bu böyle devam etmiştir. Oysa sanat ve zanaat birçok noktada ayrılır:

- 1 Sanat yarar gözetmezken zanaatın temelinde yararlılık ilkesi vardır.
- 2 Sanat eserinin eşi benzeri yokken zanaatkârın ortaya koydukları birbirine benzer.
- 3 Sanatta fayda soyut anlamda değerlendirilirken, zanaatta somut bir fayda söz konusudur, işe yararlılık esastır.
- 4 Sanatta yaratıcılık ön planda iken zanaatta ortaya konan yapıt bir el becerisinin ürünüdür.
- 5 Zanaatta usta-çırak ilişkisi ile bir becerinin sonra gelene kazandırılması söz konusudur. Sanat alanında belli öğretim çalışmaları yapılırsa da sanatçının öğrendiği şeye yeni bir ruh, farklı bir bakış eklenmesi gerekir.

etkinlik

NOT

Tahtadan çarık yontan bir zanaatkar, o üründe önce "kullanışlılık" arayacaktır. Güzel olması, bu özelliğinden sonra gelir. Öncelikle çarığın rahat, kullanışlı olması gerekir ki amacına hizmet etsin. Bir heykelin ise böyle bir amaca hizmet etmesi gerekmez. Onun güzel olmaktan öte bir amacı yoktur.

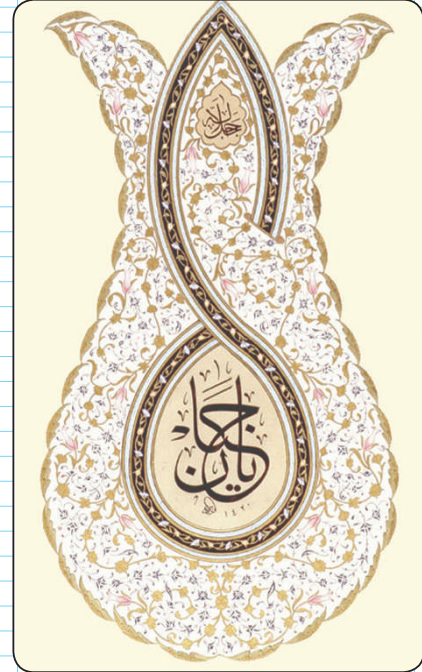
c. Güzel Sanatların Sınıflandırılması

Güzel sanatların sınıflandırılmasında belirlenen geleneksel ölçüt sanat eserinin yapılmasında kullanılan malzemedir.

Sanat eserinde **estetik kurallar** ve **hayal gücü** temel unsurdur. Sanat eseri **tarihsel dönemden** bağımsız değildir.

Aşağıdaki tabloya uygun kelimeleri yazalım.

Güzel Sanatlar	Malzemesi
Edebiyat	Dil
Mimarlık	Taş
Müzik	Melodi, nota, ses
Heykel	Kil, mermer
Resim	Fırça, boya, tuval
Tiyatro	dekor, kostüm

video

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

ARARKEN

Nurullah Ataç

Sanat adamı içinde yaşadığı dünya ile, gerçekte çalışmaktan kaçınmaz. İsterse Ahmet Haşim gibi: "Seyreyledim eşkâl-i hayatı - Ben havz-ı hayalin sularında" desin, ancak kendi düşünde var olan bir âleme daldığını sansın, gene bu dünyayı anlatır. Ahmet Haşim de söylüyor zaten: "Bir aks-i mülevvendir anıncün - Arzın bana eşcâr ü nebatı"; yani düşünün sularına eğilince gördüğü gene bu toprağın bitkileridir, yeryüzünde olanların belki daha renkli birer yankısıdır. (Doğrusu, hiç de iyi söyleyememiş! Diyeceği kendiliğinden vezinli, kafiyeli olarak bir heyecanın musiki-siyle gelmiyor. Ahmet Haşim bir şiir edebilmek için çalışıyor, didiniyor; uğraştığını da belli ediyor; temiz, güzel bir dil kaygısı duymadığını da belli ediyor.)

Sanat adamı gerçekte çalışmaktan, eserini gerçekte yoğurmaktan kaçınmaz çünkü duyu, duygu, düşünce, nesi varsa hepsini bu dünyadan, kendisine verilmiş olan dünyadan almıştır. Ellerimizin değdiklerini küçümseyip ruhun yüce ağınlarını (aşk, sevdâ), bildirdiklerini uman zavallılar bile gene toprağa bağlıdır. Ancak insanlar iki türdür: Kimi kendine verilmiş olanı beğenir, onunla yetinir, kimi de onu düzeltmek, kendince daha güzelleştirmek ister. Bunlar birbirinden kesin sınırlarla ayrılmıştır demiyorum. Hemen her insanın gördükleriyle yetindiği günleri olduğu gibi gördüğünü işlemeye kalktığı günleri de olur. Ancak kiminde hayranlık, kiminde düzeltme dileği daha güçlü olur.

Nurullah Ataç / Karalama Defteri

d. Edebiyat

Edebiyatın ana malzemesi **dildir**.
Dil, edebiyat eserinde bir ressamın **tuvali** işlemesi, bir bestecinin **sesleri** düzenlemesi gibi, edebiyatçı tarafından işlenir, biçimlendirilir.

Dil, düz anlamının dışında kullanılır. Söz sanatları ve çağrışımlar kullanılır. Edebiyatın kendine ait dil ve anlatım tarzına **edebî dil** denir.

Bir yazıya edebî olma özelliğini katan **üsluptur**.

Üslup, sanatçının **dil ve anlatım** özelliğidir.

Edebiyat sanatı kullanılarak ortaya konan esere **edebî metin** denir.

Her edebî eser yazarından izler taşır.

Osman Hamdi Bey

Notlarım

Resimleri karşılaştırmalı olarak ele aldığımızda sanat eseri ile oluşturulduğu toplum ve tarihsel dönem arasındaki ilişkiye açıklık kazandırabiliriz. Şimdi bu resimleri inceleyelim.

I. resim

II. resim

III. resim

video

etkinlik

Resimlerin karşılaştırmalarını yazalım.

İlk resim, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde hâkim olan minyatür sanatının örneğidir.** Bu resim anlayışında, Rönesans'tan sonra resmin en temel özelliği olan perspektifi göremeyiz. Resme tepeden bakan ve her şeyi gören bir göz hâkimdir sanki. Çünkü minyatür sanatının icra edildiği toplum bir İslâm toplumdur; tek ve hâkim bakış açısı Tanrı'ya aittir. Bu nedenle minyatür örneğinde, insanın hâkim olduğu bir bakış açısının ürünü olan perspektif özelliğini aramak anlamlı değildir.

İkinci resim, Pablo Picasso'nun "Guernica" adlı eseridir. Bu eser, İspanya iç savaşını anlatmaktadır. Savaşın şiddetini resmin içerdiği öğelerin parçalanmışlığında rahatlıkla görebiliriz. Diğer yandan Rönesans ve sonrasında etkin tekniği olan perspektiften eser yoktur. Çünkü 20. yüzyılın başında Rönesans, aydınlanma ve modernizmin insanı ve insan aklını merkeze alan anlayışı çökmüştür.

Üçüncü resim, **Rönesans'la birlikte insanın merkeze konduğu ve insanın bakış açısının ön plana çıktığı dönemin bir ürünüdür.** Leonardo da Vinci'ye ait "Mona Lisa" adlı bu eserde insanı merkez alan bakışın ürünü olan perspektifi görebiliriz. Bunun yanında resmin merkezinde insanın oluşu da, Rönesans'ın insanı evrenin merkezine koyan anlayışının resme yansımasını gösterir.

Modernizmin ilerlemeci anlayışı insana yarar sağlamış, tam tersine sanayi devriminin etkileri ile birleştiğinde insanlığa felaket ve savaş getirmiştir. Aydınlanmanın ürünü Newton fiziği de, Einstein'ın görecelilik kuramıyla sarsılmıştır. Artık sabit, güvenilir ve tek bir doğrudan bahsetmek pek olası değildir. Bu durumun etkisini Picasso ve diğer sanat dallarındaki sanatçıların eserlerinde görebiliriz. Artık gerçekliğe farklı bakış açılarından ve bir bütün olarak bakmak gerekmektedir.

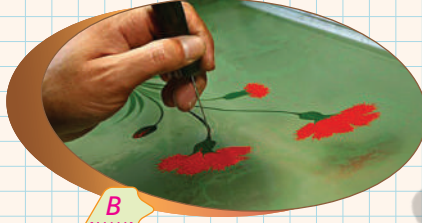
Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki fotoğrafların ait olduğu sanat kolunu yazalım.

C

B

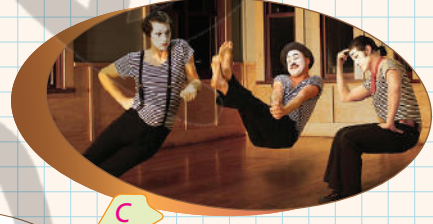
C

B

A

C

A
İşitsel
Sanatlar

B
Görsel
Sanatlar

C
Dramatik
Sanatlar

etkinlik

Aşağıdaki sanatların hangi sanat koluna dâhil olduklarını yanlarına yazalım.

1 Hat

Plastik

9 Heykel

Plastik

2 Opera

Dramatik

10 Tezhip

Plastik

3 Müzik

Fonetik

11 Edebiyat

Fonetik

4 Pantomim

Dramatik

12 Resim

Plastik

5 Tiyatro

Dramatik

13 Dans

Dramatik

6 Mimari

Plastik

14 Bale

Dramatik

7 Ebru

Plastik

15 Minyatür

Plastik

8 Kaat'ı

Plastik

16 Kabartma

Plastik

Notlarım

etkinlik

Tablonun güzel sanatların bir ürününün olmasının nedeni aşağıdakilerden hangileri olabilir, bunları (✓) işareti ile belirtelim.

- 1 Biriciktir, Özgündür. (✓)
- 2 İstenilen ebatlara sahiptir. (x)
- 3 Kullanışlıdır. (x)
- 4 Toplumsal fayda gözetilmiştir. (x)
- 5 Estetik, zevk ve heyecan uyandırmaktadır. (✓)
- 6 Üretim amaçlanmıştır. (x)
- 7 Yapanın hayal gücünü yansıtmıştır. (✓)
- 8 Ticari kaygılarla, ekonomik bir nedenle üretilmiştir. (x)
- 9 İnsanda hayranlık uyandırmaktadır. (✓)
- 10 Kişilerde farklı duyguları oluşturmaktadır. (✓)

etkinlik

I

II

III

IV

V

Yukarıdaki fotoğraflardan hangisi diğerlerinden farklı bir sanat dalına aittir?

A) I.

B) II.

C) III.

D) IV.

E) V.

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

SERENAD

Yeşil pencereden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim işte mevsim gibi kapına
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

Şeffaf damlalarla titreyen, ağır
Koncanın altında bükülmüş her sak.
Seniğin dallardan süzülen ıtır,
Senin için karanfil, yasemin, zambak...

Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak
Ben aşkımla bahar getirdim sana;
Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana.

Bir kuş sesi gelir dudaklarından;
Gözlerin, gönümde açan nergisler.
Düşen öpüşlerdir dudaklarından
Mor akasyalarda ürperen seher.

Pencereden bir gül attığın zaman
Işıkla dolacak kalbimin içi.
Geçiyorum mevsim gibi kapından
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

Ahmet Muhip Dıranas

e. Bilim ve Sanat

Bilim....., gerçeği arayıp bulmaya ve ona açıklık kazandırmaya dayanır. **Sanatsa** gerçeğe estetik açıdan yönelir. Onu **açıklamaz**.....; öğretmeye, kavratmaya çalışmaz, yalnızca **sezdirir**.

Caudwel şöyle der: "**Sanat, duygunun bilimidir; bilim-se bilginin sanatıdır.**"

NOT

Edebiyat, hayal gücüne dayanır.
Bu özelliğiyle bazı buluşların ortaya çıkmasında kaynaklık eder.
Bilim alanında yapılan gelişmeler edebiyatı doğru-
dan etkiler.

Bilim ve sanat arasındaki farklılıkları şu şekilde sıralamamız mümkündür:

- 1) **Bilim objektiflik gerektirir, sanat ise subjektiftir.**
- 2) **Bilim somut bir yararlılık taşır, sanatta ise fayda arka plandadır.**
- 3) **Bilim terimlere dayanır, sanat ise imgelere dayanır.**
- 4) **Bilimin amacı bilgiye ulaşmaktır, sanat ise var olanı sanatçının bakış açısıyla farklı bir şekilde yansıtmayı amaçlar.**
- 5) **Bilim düşüncenin ardından koşar, sanat duygunun, sezginin önderliğini tercih eder.**
- 6) **Bilim doğruyu, sanat güzeli arar.**
- 7) **Bilim netliği yeğlerken sanat kesinliğin cıplaklığından kaçır.**

etkinlik

Notlarım

f. Edebiyat ve Güzel Sanatlar

Edebiyat malzemesi dil olan fonetik bir sanattır. İnsanın kendini, gördüklerini, fikirlerini veya hayallerini güzel bir formda anlatmasını sağlayan bu sanat, söze yeni bir biçim vermeye dayanır.

Müzik de bir fonetik sanattır. Edebiyata en yakın sanat türü de odur. Zaten edebiyat ile müzik çok eski çağlarda bile bir arada olmuştur. Eski Türkler şiirlerini "kopuz" adı verilen bir saz eşliğinde söylemişlerdir. Eski Yunan'da da "lyr" adlı saz eşliğinde şiirler söylenmiştir. Şiirdeki ahenkli söyleyişler ve ritim, müzikle benzerlik taşır.

Edebiyat, bazı sanatlara da destek sunar.

Örneğin tiyatro ve sinemanın metinleri söze dayanır, bu noktada yollarının keşiştiğini söyleyebiliriz. Bir heykel, bir tablo veya mimari bir eser, alıcısına herhangi bir aracı olmaksızın doğrudan ulaşır.

Bu özellikleriyle de evrensellik taşır. Ancak edebî eserin malzemesi dil olduğu için; ancak o dili bilenler doğrudan edebî esere ulaşabilir. Bu dili bilmeyenler içinse çeviri vazgeçilmez olur. Çevrilirken de bazı edebî ürünler, oluşturuldukları dilin kimi anlamsal, ritimsel özelliklerini kaybeder. Bu, edebî ürünün en büyük şanssızlığıdır.

etkinlik

etkinlik

Aşağıda verilen cümlelerdeki boşlukları dolduralım.

- 1 Sanatın temelinde insan sevgisi, hoşgörü vardır.
- 2 İnsanın olduğu her yerde sanat vardır.
- 3 İnsan, yazıyla edebiyata, sesiyle müziğe, renkleriyle resime, yaşadığı yerle mimarlığa yönelmiştir.
- 4 Edebiyatı, insanın içindeki iyi ve güzeli ortaya çıkarmaya yarar.
- 5 Dış dünyada var olanları olduğu gibi aktarmak sanat etkinliği değildir.
- 6 Sanat eseri bir kurgudur, sanatçısının hayal gücüyle sınırlıdır.
- 7 Sanat eseri bilgileri doğrudan vermez, sezdirerek verir.
- 8 Sanat her zaman gelmekte ve değişmektedir.
- 9 Sanatçı doğayı olduğu gibi taklit etmez.
- 10 Sanat eseri biriciktir, özgündür, aynısı yapılamaz.

Notlarım

Edebiyatın Bilimlerle ilişkisi

18

19

Edebiyat ile bilim dalları arasındaki bağ ilk bakışta kolayca fark edilmez aslında. Ancak **bilim** de **edebiyat** da insan içindir.

Eksenlerinin aynı olması onları organik bir bağla yakınlaştırır birbirine.

Edebiyatçı bir birey olarak bir coğrafyada, bir topluluk içinde yaşar ve yaşadığı dönemin çalkantılarından o da nasibini alır.

Dolayısıyla **tarih, coğrafya, psikoloji, felsefe, sosyoloji, bilim ve teknik** gibi alanlarla edebiyatın az veya çok ilişkili olduğu söylenebilir.

a. Edebiyat ve Sosyoloji

Edebiyat insanı ve onun yaşadığı toplumu ele alır. **Sosyoloji** de toplumu inceleyen bir bilim dalıdır.

Sosyologlar, edebî eserlerde **yazıldığı toplumun sosyal yapısını** bulabilir.

Edebiyatçılar da **sosyologların gözlemlerinden, verilerinden yararlanarak eserleri ortaya koyabilir.**

Orhan Kemal'in, Yaşar Kemal'in romanlarında Çukurova insanı farklı yönleriyle anlatılır. Kimi yerde ağaç-köylü ilişkisi, kimi yerde sanayileşmenin oluşturduğu yeni işçi sınıfı, mevsimlik toprak işçilerinin durumu anlatılır. Kimi yerde de batıl inançları, cahillikleriyle köylüler ayrıntılarıyla aktarılır.

Yazarlar gözlemlerini aktarırken sosyal yapıyı daha yakından tanımak veya çıkarımlarını sosyolojik bulgularla kıyaslamak fırsatını yakalayabilirler.

etkinlik

Simdi Okuma Zamanı

TAAŞUK-I TALAT VE FİTNAT'TAN

- İsmim Ragıbe'dir. Bir müderris kızıyım. Anam on beş sene evvel ölmüş, beni ufak bırakmıştır. Pederim beni okumaya, yazmaya çalıştırır. Nakışa, dikişe çok sevdam vardır. Ama bırakmıyor: "Onlar bir işe yaramaz, sen okumaya, yazmaya bak!" diyor.
- Suphanallah! ... Karı, müderris olmayacak, kâtip olmayacak. Kıza o kadar okumak yazmak ne lâzım? Kızlara birinci lazım olan şeyler dikiş dikmek, nakış işlemek vesair böyle şeylerdir. Yazı da fena değil. Demem ama..."

Semsettin Sami

Metni Değerlendirelim

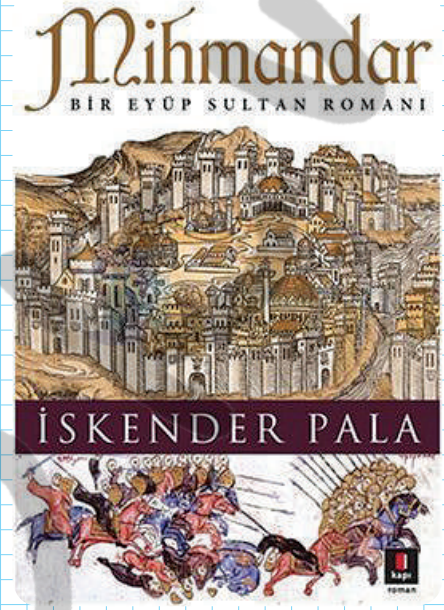
Semsettin Sami, Taassuk-ı Talat ve Fitnat'ı 1872 yılında yayımlamıştır. Türk edebiyatının ilk romanı olan bu edebiyat metni "görücü usulü evlenme"ye karşı gençlerin birbirini tanıyarak evlenmesi gerektiğine vurgu yapar.

Osmanlı'da kadının eğitimi üzerinde durur. Bu parçadan da anlaşılacağı üzere geleneksel Osmanlı toplumunda kadının toplumsal kimliği bellidir. Okuma, öğrenme ve bilme eylemleri kadında değil, erkekle ilgilidir. Romanın yazıldığı yıl olan 1872, Osmanlı toplumunun Batı değerleri ve bilgisi ile karşılaştığı Tanzimat Dönemi içinde bir tarihtir. İmparatorluğun Batılılaşma süreci içinde olduğu bu dönemde toplumsal bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu toplumsal dönüşümün, var olan toplumsal yapı özelliklerini dönüştürdüğünü, dönüştürmesi gerektiğini dile getirir dönemin aydınları. Daha ileri bir toplum için kadın sadece nakış dikişle ilgilenmeli, bunun yanında okumayı, yazmayı öğrenmeli, eğitilmiş olmalıdır. Çünkü kadınlar gelecek nesilleri yetistirecek "anneler"dir. Bu romanda toplumsal dönüşümün, değerlerin ve kimliklerin değişiminin izlerini görmekteyiz.

Notlarım

b. Edebiyat ve Tarih

- ➔ Edebiyat ürünleri oluşturdukları dönemin izlerini açık veya gizli taşır.
- ➔ Dönemin siyasî, kültürel, sosyal olayları eserlerde kendini gösterir.
- ➔ Bazı edebî ürünlerde dönem, doğrudan doğruya aktarılabilir.
- ➔ Edebiyatçı tarihsel gerçeklerden yola çıkarsa da tarihî gerçeklere bire bir sadık kalmayabilir.
- ➔ Edebiyatçı, tarihten aldığı bir ana olayı kurgusal küçük olaylarla, diyaloglar ve kendi yarattığı kahramanlarla anlatabilir.
- ➔ Edebî eserlerden bazıları tarihe kaynak oluşturabilir. Anı kitapları buna örnektir.

Simdi Okuma Zamanı

ABDÜLHAMİD DÜŞERKEN'DEN

(...)

-Ahmet Rıza Bey'le Talât, beraber Meclisten arabaya binip Yıldız'a gittiler. Kâmil Paşa'nın ittifaka yakın bir ekseriyetle ademi itimat reyini söyleyip sadaretin Hüseyin Hilmi Paşa'ya tevcih edilmesini isteyecekler. Hünkâr tabii kabul edecektir.

Genç kadın bir an "Zavallı Sultan Hamit! Koca Padişahı elinizde bir kuklaya çevirdiniz!" diye düşündü. Sonra geçmişle ilgili duygu ve düşüncelerinden bir kere daha sıyrılarak bugüne, günün çıkarlarına dönüp sordu:

- Son içtimada ve sadrazamın düşmesinde de tesirin oldu, değil mi?

Nahid Sırrı Örik

Metni Değerlendirelim

Yukarıda bir bölümü alıntılanan "Abdülhamit Düşerken" adlı roman, bir dönemin genel görünümünü vermesi açısından son derece önemli bir edebî eserdir. Politik iktidarın el değiştirmesinin ele alındığı ve romanda, İttihat ve Terakki Partisi'nin yönetimdeki yetersizliği, Abdülhamit'in zayıflığı, devlet içindeki güç ve iktidar kavgaları tüm açıklığı ile olabildiğince tarafsız biçimde okura sunulur. Ön planda Abdülhamit'in vezirlerinden birinin kızı olan Nimet ile parti içinde genç bir subay olan Şefik'in aşkları ve bu aşkın dönemin iktidar ilişkileri ve dönüşümüyle paralelliği yer alır. Bu açıdan bakıldığında, "Abdülhamit Düşerken" başarılı bir tarihî romandır.

➔ Notlarım

c. Edebiyat ve Felsefe

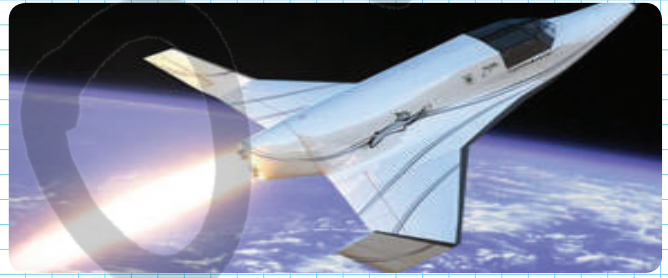

Edebî eserler, kimi kez doğrudan kimi kez de dolaylı olarak bir düşünceye dayanabilir. Edebî eserde düşünce, metnin geneline yayılarak okurun sezip yorumlayarak ulaşabileceği şekilde aktarılabilir. Bazen bir roman kahramanının felsefî düşünceleri de romana yön verebilir.

d. Edebiyat ve Bilim-Teknik

Bilimin ve teknolojinin hayatımızın hemen her alanına girdiği günümüzde edebiyatın onu konu edinmemesi düşünülemez. Jules Verne ise **yapıtları ile aslında bilim adamlarından bir adım öndedir.**

"Denizler Altında Yirmi Bin Fersah", "Aya Yolculuk" gibi eserlerini yazdığına daha ne denizaltı icat edilmişti ne de ay yüzeyine çıkılmıştı. Edebiyat adamının hayal gücü kimi kez bilim adamına esin oluşturabilir. Bilim-kurgu romanları, bilimin imkânlarının çok ötesini hayal eden yazarların ürünleridir.

e. Edebiyat ve Psikoloji

Edebî eserlerde insan **ruh dünyası** açısından da ele alınır. İnsanların olaylar ve durumlar karşısındaki tepkileri, içine girdikleri **psikolojik** durumlar, roman ve öykülerde **ruh çözümlenmeleri** yoluyla aktarılmaya çalışılır.

NOT

Bizim edebiyatımızda

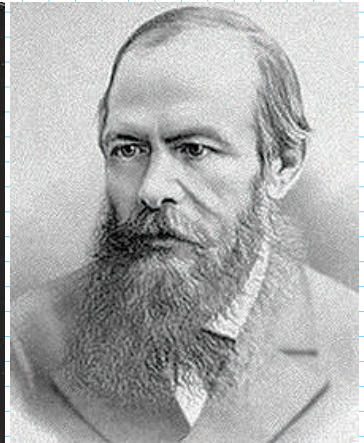
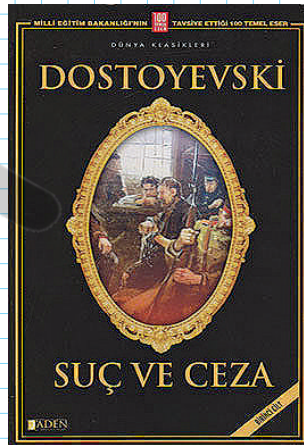
Mehmet Rauf'un "**Eylül**"

Peyami Safa'nın "**Dokuzuncu Hariciye Koşusu**"

Nabizade Nazım'ın "**Zehra**"

Yusuf Atılgan'ın "**Aylak Adam**" adlı

romanları insan psikolojisinin edebiyatta değerlendirilmesine güzel örnekler olarak gösterilebilir.

Dostoyevski'nin ünlü kahramanı "Raskolnikof" **hırsı, suça meyli, suçluluk psikolojisi, gelgitle, vicdan muhasebesi** gibi yönleriyle başarıyla yansıtılmış bir edebî karakter olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle "Suç ve Ceza" adlı roman **psikoloji ile edebiyatın bağlantısını açıkça gözler önüne serecek niteliktedir.**

Notlarım

Şimdi Okuma Zamanı

EYLÜL'DEN

Evet, ne olacaktı? Burada dursa ne olacaktı? Bu kesin ve yanıtız soruyu belki bin kere kendi nefesine sormuş, azap ve ihanetten başka bir şey olmayan bu hayatın sonu olmadığını daima düşünmüştü. Şimdi gittikçe elinden kaçan özdenetiminin, daima artan sersemliğinin sonucunda onarılamayacak bir şey yapmak, istemeyerek, bilmeyerek ağzından kaçıracağı bir söz ya da bakışla her şeyi keşfettirip haklı bir nefret ve iğrenmeye hedef olmamak, o kadar saf ve temiz bakışı bir nefret titreyişiyle kendi üstünde görmemek için bir çare varsa onun da kaçmak olduğuna karar verince, rahat etmişti. Çünkü son zamanlar onun önünde dururken içinde kaynayan feryat arzularına dayanmak pek güç oluyor, bunun her şeyi göze aldırarak bir taşkınlık oluvermesinden korkuyordu.

Mehmet Rauf

Metni Değerlendirelim

Mehmet Rauf'un "Eylül" (1901) romanı Batılı anlamda ilk psikolojik romanımız olarak kabul edilir.

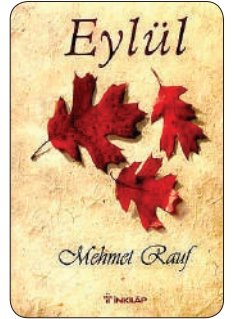
Bu romanda, aşk üçgeninin yarattığı gerilimin insanın ruh hâli üzerindeki etkisi rahatlıkla görülebilir. Suat ve Süreyya evlidirler. Süreyya memur olarak görev yaptığından mali açıdan babasına bağımlıdır. Bu nedenle çift ayrı bir eve çıkamaz ve yazları Süreyya'nın ailesinin bağ evinde geçirmek zorunda kalırlar. Bu durum onların canını çok sıkılmaktadır. Sonunda Suat kocasını mutlu etmek için kendi babasından para alarak bir yalı kiralar. Süreyya çok sevdiği denize kavuşmuştur. Bütün gününü yelkenle ve balık tutmakla geçirir. Bu arada Süreyya'nın akrabası Necip de onlarla yaşamaya başlar. Bu durum Necip'in Suat'a âşık

olmasına ve Suat'ın da buna kayıtsız kalmamasına neden olacaktır.

Bu sarsıcı durum ve bu durumunun Suat'ta yarattığı psikoloji, roman boyunca bütün incelikleriyle betimlenir.

Roman eylül ayında dönülen konakta yangın çıkması ve yangında gençlerin ölmesiyle son bulur.

Bu romanda olduğu gibi her romanda karakterleri ve karakterler arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için psikolojinin yardımına ihtiyacımız vardır.

Notlarım

f. Edebiyat ve Coğrafya

Edebiyat, insanı, yaşadığı fiziksel ortam açısından da ele alır. Roman ve öykülerin ana unsurlarından biri de "mekân" dır.

Bu açıdan coğrafya-edebiyat ilişkisi kaçınılmazdır.

Gezi yazıları, gezilip görülen bir yerin okura kültürü, dili, gelenek ve görenekleri, tarihi yapıları, coğrafik özellikleri, tarımı, sanatı açısından tanıtıldığı edebî ürünlerdir.

Bu eserlerde yazar, coğrafi bilgilerden yararlanabildiği gibi, coğrafyayla ilgilenenler içinde bu eserler yardımcı kaynak olabilmektedir.

Şimdi Okuma Zamanı

(...)

Şimdi ne görüyorum? Anadolu... Düşmana akıl öğreten müftülerin, düşmana yol gösteren köy ağalarının, her gasıpla bir olup komşusunun malını talan eden kasaba eşrafının, asker kaçığını koyunda saklayan zinacı kadınların, frengiden burnu çökmüş sahte sofuların, cami avlusunda oğlan kovalayan softaların türediği yer burasıdır.

Burada, bıyıklarını makasla kırdı diye nice fikir ve ümit dolu Türk gencinin kafası taş altında ezildi. Burada, yüzü düşmana dönük, nice vatan mücahitleri savundukları kimselerin eliyle arkadan vuruldu. Burada, millî timsalin, millî bağımsızlık sembolünün yolu kaç defa kesildi ve kaç defa oturduğu şehrin etrafı isyan silahlarıyla çevrildi. Burada, ben vatan delisi millet divanesi; burada, ben harp malulü Ahmet Celal yapayalnızım.

Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu vıran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun.

Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabancı et gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne etkin ki ne biçeceksin?

Yaban / Y. Kadri Karaosmanoğlu

Notlarım

etkinlik

Metin "Yaban" romanından alınmıştır. Söz konusu romanın yayımlanış yılı 1933 'tür. Fakat romanda anlatılan zaman Kurtuluş Savaşı Dönemi'dir. Bu noktada, 1933 yılından Kurtuluş Savaşı Dönemi'ne bakılmaktadır.

- 1 Verilen alıntıyı edebiyat – tarih ilişkisi çerçevesinde inceleyelim.

Sanatçı tarihî bir olaydan yola çıkarak gerçeği eserine konu edinmiştir. Eserin yazılması için tarihî bilgilere ihtiyaç duyulmuştur.

- 2 Yukarıdaki metin neden bir edebiyat eserine ait bir parça olarak kabul edilmektedir?

Hayattaki gerçek alınmış, kurgulanarak edebî gerçeklik hâline dönüştürülmüştür.

etkinlik

- 3 Metinde kurgu içinde ele alınan dönemin toplumsal gerçeklikleriyle karşılaşıyor muyuz?

Konu edilen dönemdeki toplumsal gerçeklere bakıldığında yaşananların esere yansıdığını görebiliriz.

- 4 Karakterin Anadolu'ya ve Anadolu insanına bakışı nasıldır? Bu bakış, sizce dönemin hangi sosyolojik gerçekliğini görünür kılmaktadır?

Karakter, Anadolu'ya ve Anadolu insanına tepkilidir. Savaş atmosferinde Ahmet Celal'in yalnızlığı vurgulanmıştır. Ahmet Celal'in Anadolu insanını nasıl gördüğü anlatılmıştır.

Notlarım

Dil, insan ve toplum hayatında önemlidir, şöyle ki:

- * Dil, onu kullanan insanlar arasında çok uzun zaman öncesine dayanan bir anlaşma aracıdır.
- * Dil, canlıdır; gelişir, değişir, yenilenir ve bunlar olmazsa yok olup gidebilir.
- * Dil, geçmişin birikimini bugüne ve geleceğe taşıma gücüne sahiptir.
- * Dil, öğrenmeyi, anlamayı, bilgi aktarımını kolaylaştırır.
- * Dil, insanların sosyalleşmesinde önemli bir araçtır.
- * Ulus kavramının temelinde, ulusu oluşturan bireylerin aynı dili konuşması vardır.
- * Ulusların birlik içinde olmaları anlaşmalarına, anlaşmaları da kullandıkları dile sıkı sıkıya bağlıdır.

- * Dil, bir ulusun kültürünün temel taşıdır.

Bu sema, kültürün unsurlarını göstermektedir.

Notlarım

Dil, Kültürün Taşıyıcısıdır

Kültür bir milletin ruhu, yani temel değerleridir. Dil, kültürün hem bir parçası hem de taşıyıcısıdır.

Bir milletin yaşayış şekli, inanç sistemi, gelenek ve görenekleri, sanata yaklaşımı diline şekil verir, diline yansır. Bunlar yeni nesillere sözlü veya yazılı olarak kazandırılır. Deyimler ve atasözleri kültürel öğeleri yansıtan en güzel örneklerdir.

"Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.", "Kız beşikte çeyiz sandıkta." gibi atasözlerinde gelenek ve göreneklere ait ipuçlarını açıkça görmekteyiz.

Dilsel ürünler bir milletin kültürünün ipuçlarını içerir. Destanlarından masallarına, efsanelerinden şiirlerine kadar tüm ürünlerde o milletin özellikleri kendilerine yer bulur. Bunlar gerek halkın sözlü anlatımlarıyla gerekse yazılı anlatımlarla kuşaktan kuşağa aktarılır.

Dilin Bireye ve Alanlara Göre Kullanımı

Dil, bireyin kendini ifade etmesine, çevresiyle iletişime girmesine, düşünmesine yardımcı olur.

Bir toplumu oluşturan bireyler aynı dili kullansalar bile o dili kullanım tarzları kendilerine özgüdür.

Kişilerin kullandıkları sözcükler, bu sözcüklere yükledikleri anlamlar, cümlelerinin özellikleri, söyleyişteki tonlamalar onun eğitiminin, kültürünün de bir göstergesi kabul edilir.

“Kişi elbisesiyle karşılanır, sohbetiyle uğurlanır.”

sözü de, dış görünüş ilk izlenimi verse de kişinin konuşması onun değerini ortaya koyar fikrini desteklemektedir.

Bireyin kullandığı dil iş yerinde daha ciddi, işinin terimleriyle yüklü; arkadaş ortamında daha yalın ve doğrudan; tribünde futbol maçı izlerken daha argoya yakın bir özellikte olur.

Bir edebî metindeki dil ile bilimsel metindeki dil de aynı değildir.

Dilin Özellikleri

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

- 1 Sanatsal metinlerde dil, sadece göndergesel işlevde kullanılır. Y
- 2 Kültürün varlığını sürdürebilmesi kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla mümkündür. D
- 3 Dil, milletlerin, toplumların tarihsel sürecinin tanığıdır. D
- 4 Dil, ulusal değil evrenseldir. Y
- 5 Dil ve düşünce ayrılmaz bir bütündür. D
- 6 Dil, doğuştan bilinen bir olgudur. Y
- 7 Bir milletin dili, o toplumun manevi değerlerinin oluşturmaya yarar. D
- 8 Milletlerin kültürel değerleri olan müzik, tarih, sanat gibi türlerin aktarılmasının tek yolu dildir. Y
- 9 Dil, kültürel değerlerin korunmasını sağlar. D
- 10 Toplumun kültürel kazanımları ve birikimleri dilin gelişip zenginleşmesini sağlar. D

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

I. METİN

Aşiyân-ı mürg-i dil zülfi perişanındadır
Kande olsan ey peri gönüm senin yanındadır
Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib
Kılma derman kim helâkim zerhr-i dermanındadır (...)

Fuzuli

II. METİN

Sürüden koyunlar hep takım takım
Ayrılmış, sürüde kalmamış bakım;
Asmanın üzümü dağılmış; salkım
Olmak ister fakat bağban nerede?
Gideyim, arayım, çoban nerede?

Yüce dağlar çökmüş, belleri kalmış,
Coşkun ırmakların selleri kalmış,
Hanlar yok meydana, illeri kalmış,
Düşenler çok ama kalkan nerede?
Gideyim arayım, Hakan nerede? (...)

Ziya Gökalp

etkinlik

1 Yukarıda verilmiş olan iki şirden hangisini anlamakta zorluk çektiniz? Neden?

I. metin kullanılan kelime ve kelime gruplarının yabancı olmasından anlaşılammıştır.

2 Dil ile kültür arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurarak yukarıdaki şirlerin hangi dönemlerde ve nasıl bir kültür dönüşümü sonucu oluşmuş bir dilin ürünü olduğunu saptamaya çalışınız.

I. metin İslamiyet'in etkisiyle edebiyatımıza giren Arapçanın etkisiyle oluşmuş bir edebiyat olan divan edebiyatı kültürüyle yazılmıştır. II. metin ise halkın günlük dilinin kullanıldığı halk kültürüyle yazılmıştır.

Notlarım

Metin

36 37

İnsanların bir durumu, olguyu, duygu ya da düşüncüyü anlatmak amacıyla bir araya getirdikleri cümle topluluğuna **metin** denir.

Özellikleri

- ★ İçerdiği cümleler anlamca tutarlı, birbirini des **tekleyen özellikler taşır.**
- ★ Üç beş cümlelik de olabilir, uzun da olabilir.
- ★ Sözlü veya yazılı ifadelerden oluşabilir.
- ★ Kendi içinde bir bütünsellik taşır.
- ★ İçeriğine göre bilimsel, edebî, felsefî özellikler taşı **yabilir.**
- ★ Metni oluşturan cümleler neden-sonuç, **açıklayıcılık, karşılaştırma, ilişki kurma gibi ilgilerle birbirini tamamlayan anlamsal birliklerdir.**

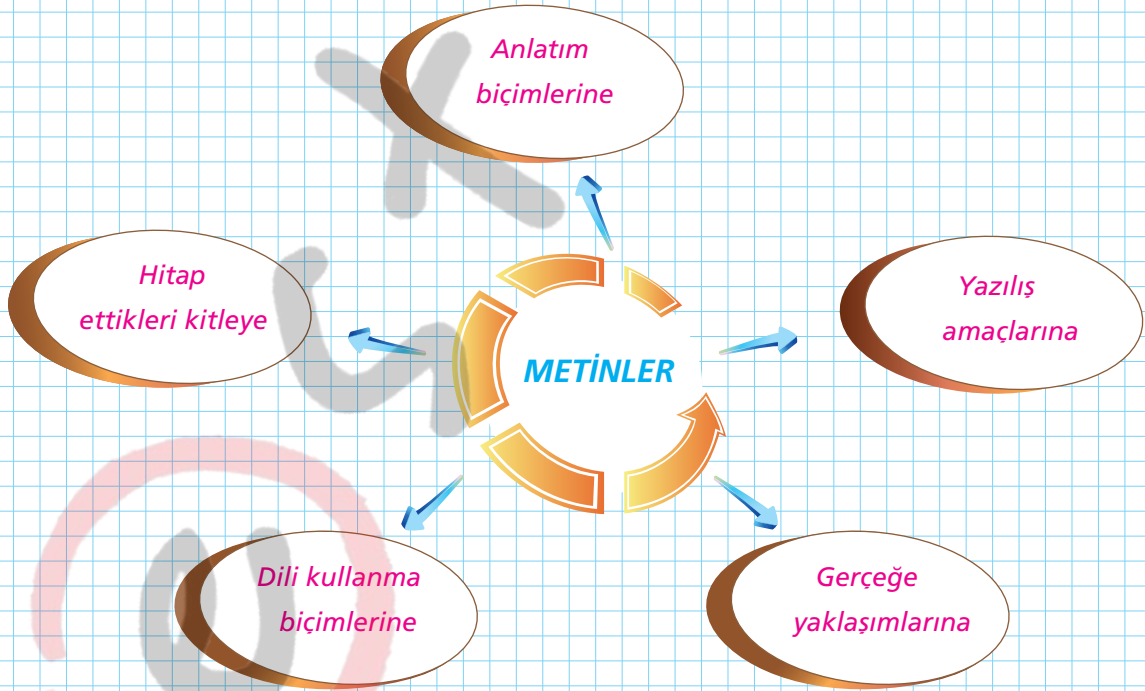
Metni oluşturan cümleler anlamca birbirleriyle **tutarlılık** taşımalı, kullanılan sözcükler anlam inceliğine dikkat edilerek kullanılmalıdır.

Bu, metnin **"bağdaşıklık"** ilkesinin özelliğidir. "Topluluktakilere kendisini tanıstırdı." cümlesinde "tanıstırmak" fiili anlam inceliğine dikkat edilmeden kullanılmıştır. Bu **bağdaşıklık** ilkesine aykırı bir kullanım olduğundan anlatımca **bozukluk** içerir. Doğru cümle şöyle olmalıdır: **"Topluluktakilere kendisini tanıttı."**

Metin, dil bilgisi yönünden de uyumlu ve doğru olmalıdır. Dil bilgisine aykırı bir kullanım **"bağdaşıklık"** ilkesine ters düşer. "Bu konuda birçok tedbirler alındı." cümlesinde **"-ler"** çoğul eki gereksiz kullanılmıştır. Doğru kullanım şöyle olmalıdır: **"Bu konuda birçok tedbir alındı."**

Metinler Neye Göre Sınıflandırılır?

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

I. METİN

Gözün ışığa duyarlılığı, çok sönük cisimleri görmeye çalıştığımız için biz amatör gökbilimcileri fazlasıyla ilgilendirir. Rengi insandan insana değişen iris, ışığın içeri girmesini sağlayan gözbebeğini tıpkı fotoğraf makinesinin diyaframı gibi büyütüp küçültmeye yarayan kas lifleri içerir. Eğer ortam çok aydınlıksa gözbebeğinin çapı 0,5 mm'ye kadar küçülebilir. Çok karınlıktaysa 7 mm'yi bulabilir. İrisin en kapalı ve en açık olduğu durumlarda içeri giren ışık miktarları arasında 200 kat fark vardır.

II. METİN

Gözleri, onun içinin aynalarıydı. Kahverengi, içi hâreli gözleri üzüntülü olduğunda koyulaşır, siyaha çalardı. Neşeliyken hâreleri daha bir belirginleşir, ışıklanırdı. Otuz yıldır dış dünyanın ışıklarına, renklerine, biçimlerine küsen gözleri, kör biri gibi değil de görebilen biri gibi bakardı. Hatta bazen bizim göremediklerimizi de görebilen biri gibi bakardı.

etkinlik

Yukarıdaki metinleri dil, yaklaşım ve gerçeklik yönünden karşılaştırınız.

I. METİN

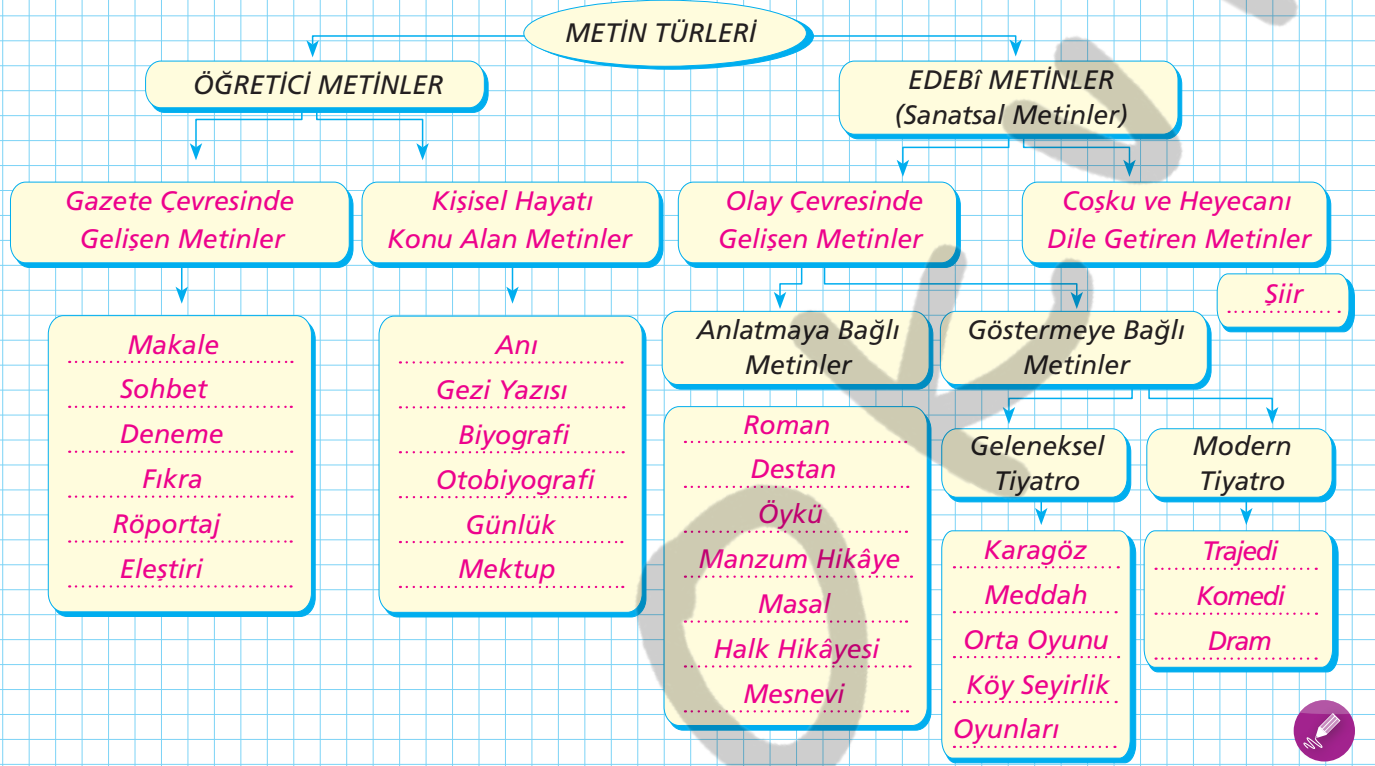
Sözcükler gerçek anlamda ve yer yer terim anlamda nesnel yani kanıtlanabilirlik özelliği taşıyan yaklaşım söz konusudur. Gerçeklik olduğu gibi aktarılmıştır.

II. METİN

Sözcükler genellikle mecaz anlamdadır. Öznel yani kişisel değerlendirmelerle oluşturulma vardır.

Gerçeklik sanatçının gözüyle yeniden kurgulanmıştır.

Notlarım

Oluşturulma Amaçlarına Göre Metinler

Bilimsel Metin

- * Dil, terimlere dayalıdır
- * O alanla ilgili özel bir bilgi birikimine sahip kişilerce kolayca anlaşılabilir.
- * Öğretme, kavratma, açıklama amaçlanır
- * Nesnellik esastır.
- * Mecazlı söyleyişlerden kaçınılır.
- * Ciddi, doğrudan, süssüz bir anlatım yeğlenir
- * Yazar, güzel yazmaktan ziyade dili doğru kullanma kaygısını taşır

Edebî Metin

- * Sözcükler gerçek anlamlarının dışında kullanılabilir
- * İmge ağırlıklıdır.
- * Bilgi vermek ve öğretmekten ziyade okuyucuda estetik bir haz uyandırmak amaçlanır
- * Öznel ifadelere yer verilebilir.

Simdi Okuma Zamanı

Bir Başka Tepeden

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça gönül tahtıma keyfince kurul!
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.

Nice revnaklı şehirler görülür dünyada,
Lakin efsunlu güzellikleri sensin yaratan.
Yaşamıştır derim en hoş ve uzun rüyada
Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan.

Revnak: Parlaklık, göz alıcılık
Efsun: Büyü

Yahya Kemal BEYATLI

etkinlik

➔ Yukarıdaki şiirde İstanbul nasıl aktarılmış, anlatılmıştır?

Güzelliklerine hayran olunan, ömrün bile onu sevmeye yetmediği düşünülen güzel bir şehir olarak aktarılmıştır.

➔ Yukarıdaki şiirde İstanbul'un güzellikleri hangi yönüyle anlatılmıştır?

İstanbul'un güzellikleri insanda uyandırdığı duygular yönüyle aktarılmıştır.

➔ Yukarıdaki fotoğraf ve şiiri karşılaştırırsanız aynı konunun farklı sanat kollarında işlenmesi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

*Metinde sözcüklerle şairin duygularına doğrudan ulaşırken fotoğrafta, bakan kişinin ayrıntıları görme-
siyle değişebilen ayrıntılar söz konusudur.*

Notlarım

Edebî (Sanatsal) Metin

44 45

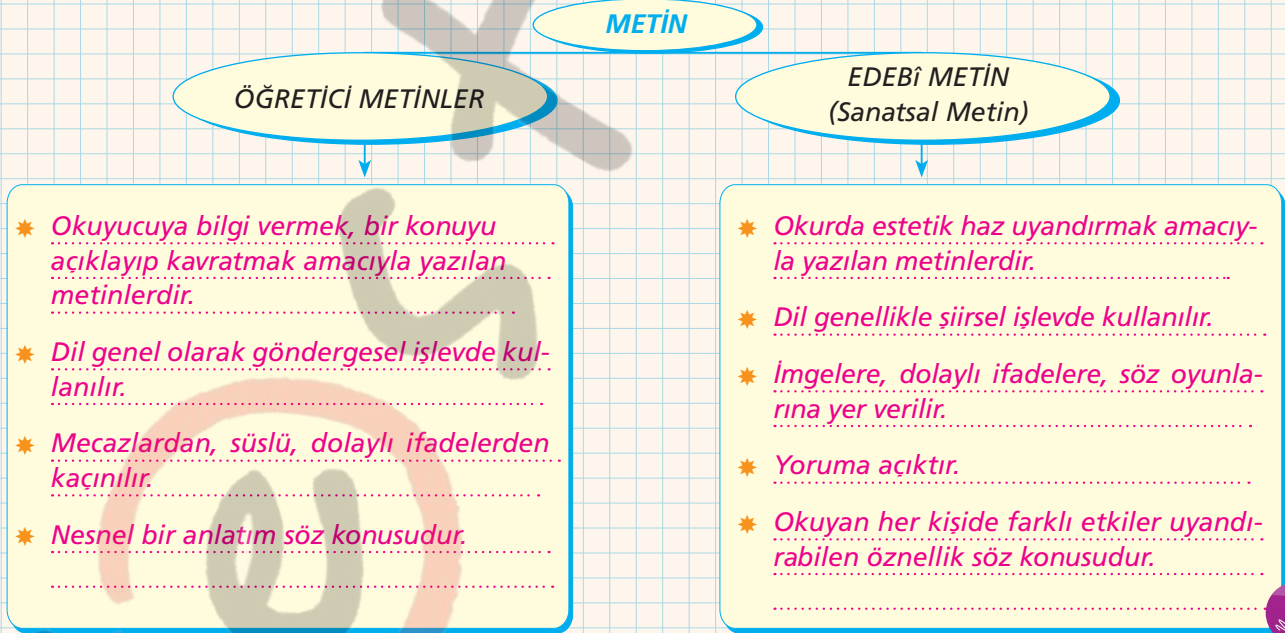
- * Edebî metinlerin ana malzemesi **dildir**.
- * Ancak bu metinlerde dil, **estetik haz uyandıracak** şekilde kullanılır.
- * Gündelik dilden uzaklaştırılarak **yan** ve **mecaz** anlamlarının farklı kullanımlarıyla zenginleştirilmiş bir dildir bu.
- * Dil ağırlıklı olarak **şiirsel işlevde** kullanılsa da bu, başka işlevlerinde kullanılmasını **engellemez**.
- * Edebî metinler **kurmacaya** dayanır. Yazar gerçek dünyayı **bire bir** anlatmak yerine **zihninde** tasarladığı sekiyle anlatmaya çalışır.
- * Edebî metinler, yaratıcısının **ruh dünyasından**, oluşturulduğu dönemin **siyasi, sosyal, kültürel** ortamından izler taşır.
- * Edebî metinler, oluşturuldukları toplumun sanatsal geleneğinden, kültürel zenginliğinden yararlanılarak ortaya konur. **Geleneğin devamı ve bir parçası** sayılır.
- * Edebî metinler **yorumlamaya** açık metinlerdir.
- * Her okuyanda veya her okunuşunda farklı **çağrışımlar** uyandıran metinler sanatsal yönden üstün ve zengin kabul edilir.
- * Güzel sanatların bir alt birimi sayılan edebî metinlerde **fayda**, arka planda olan bir unsurdur.
- * Bir iletişim aracı olan dile dayanan edebî metin de **özel bir anlam** alışverişine dayanır.

etkinlik

etkinlik

Öğretici ve edebî metinleri karşılaştıralım.

etkinlik

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

I. METİN

Gezegemizde 2.150 x 10¹⁸ litre su bulunduğu hesaplanıyor. Tüm okyanuslar, denizler, göller, akarsular ve yeraltı suları buna dahil. Bunu gözde canlandırmak zor. Şu şekilde ifade edilirse daha anlamlı olabilir: Dünya'daki suyun tamamını uzayda bir küre içinde toplayabilseydik, bu kürenin çapı yaklaşık 1600 km olurdu. Kuyruklu yıldızların geldiği bölgelerde bundan daha büyük gökcisimleri var. Örneğin Plüton'un çapı yaklaşık 2300 km ve yüzeyini oluşturan ince kabuğunun altında 100 - 180 km kalınlığında bir buz katmanı olduğu tahmin ediliyor.

II. METİN

Dalgaların nazlı salınışıyla uykuya varmaya hazırlanan Adrasan - ince kumlar, dağların arasına saklanmaya çalışan bu koyu cepe çevre sarmış. Zati'nin beyitlerini hatırlatan inci yüklü istiridyelerini koynunda gizleyen deniz, az ilerde göğe baş kaldıran çam ağaçlarına ulaşmak ister gibi. Buluttan perçemini kaldıran ay, tüm koyu gümüşî bir aydınlığa boğacak birazdan.

etkinlik

Yukarıdaki I ve II. metinleri dil, amaç, yazarın tavrı bakımından karşılaştıralım.

I. METİN

- * Dil, göndergesel işlevde kullanılmıştır.
- * Amaç, okura bilgi verme, bir konuyu kavratmaktır.
- * Dilde süslemelerden, dolaylı ifadelerden uzak durulmuştur.
- * Var olan, olduğu gibi aktarılmış, nesnel bir tavır sergilenmiştir.

II. METİN

- * Dil, sanatsal işlevde kullanılmıştır.
- * Amaç, okura izlenim kazandırmaktır.
- * Dil, mecazlı söyleyişler, imgeler kullanılarak oluşturulmuştur.
- * Var olanı, yazar kendi bakış açısıyla yansıtmıştır.

Notlarım

Edebî (Sanatsal) Metinler Nasıl Oluşur?

Edebî metnin konusu **insandır**. İnsanın hayatla, doğayla, diğer insanlarla ve hatta kendisiyle mücadelesini ele alır. İnsanın duyguları, düşünceleri, eylemleri, içine girdiği durumlar farklı biçimlerde edebî metne konu olur.

Yaprak Dökümü romanında yanlış Batılılaşma ekseninde bir ailenin dağılışı ele alınır.

"Sessiz Gemi" adlı şiirde insanın ölüme bakışı sorgulanır.

Keşanlı Ali Destanı adlı oyunda ise kenar mahalle ile zengin semtler arasındaki sınıfsal uçurumun yanı sıra küçük insanların cahillane, saf, umut yüklü dünyaları sergilenir.

- ✳ Bir yazarın yazdıklarıyla oluşan eser **edebî** eser özelliği taşır.
- ✳ Edebî eserin amacı **bilgi aktarmak, bir şeyleri öğretmek** değildir.
- ✳ Sanat eserleri öğretmez **sezdirir**.
- ✳ Edebî eserler her okunduğunda **farklı** anlamlar kazanır.
- ✳ Edebî metinlerde **kişisel** görüşler ağır basar.
- ✳ Edebî eserde yazarın dünya görüşü **duygu, düşünce, hayal gücü** önemlidir.
- ✳ Edebî eserde dil, **heyecana bağlı, şiirsel (poetik)** işlevdedir.
- ✳ Edebî eser geçmişin **birikimlerini** kullanır.
- ✳ Edebî eserin yazıldığı **dönem**, eserin **içeriğini** etkiler.

Edebî metinlerin oluşumunda üç farklı teknik vardır:

1) Coşku ve Heyecana Bağlı Olusabilir :

Elif kara taştan bir köyde yaşıyor.
Bir damın sazı, bir ocağın ateşi;
Her akşam kanlarla batan bir güneşi
Başında ağır bir taç gibi taşıyor.

Ahmet Muhip Dıranas

2) Anlatmaya Dayalı Olusabilir :

Bir zaman sustular. İlerde çamurların içinde yatan Koca öküzün başucunda, iki kartal, alçaktan dönüp dolaşıyordu. Hafiften esen rüzgâr, leş kokusunu baba oğulun burnuna kadar getiriyordu. İhtiyar toparlanır gibi oldu. Sakalını sıvazladı. "Ne de olsa kötü ölüm bu." diye mırıldandı. "Çamurlara yuvarlanıp batmak... Çıkayım dedikçe batmak, çıkamamak. Düşmanlarına karşı kendini koruyamamak... En sonunda gözlerine baka baka düşmanına kendini yedirmek..."

Samim Kocagöz

3) Göstermeye Bağlı Olusabilir :

Öğretmen – Bu hanıma nazım mı yazdırmak istiyorsunuz?

M. Jourdain – Hayır, hayır nazım istemem.

Öğretmen – Nesir mi istiyorsunuz?

M. Jourdain – Hayır, ne nazım ne nesir ister.

Öğretmen – İyi ama ya nesir ya nazım olacak.

M. Jourdain – Neden?

Öğretmen – Çünkü meramımı söylemek için nazım ve nesirden başka şekil yoktur.

M. Jourdain – Nazımla nesirden başka bir şekil yok mudur?

Öğretmen – Nesir olmayan söz nazımdır, nazım olmayan söz nesirdir."

Moliere

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösteriniz.

1	Güzel sanatların temelinde insanda estetik haz oluşturmak vardır.	D	6	Bağlıklık ilkesi metnin anlamca tutarlı ve birbirini tamamlayıcı cümle ve sözcüklerle kurulmasına dayanır.	Y
2	Zanaatın güzel sanatlardan ayrılan yönü yararlılık ilkesidir.	D	7	Mimari plastik sanatlardandır.	D
3	Bilim ve sanat eserleri insan için vardır.	D	8	Edebiyatın bilimlerle ilişkisi yok denecek kadar azdır.	Y
4	Opera hem sese hem görüntüye dayandığı için karma sanatlara örnek gösterilebilir.	Y	9	Göktürk Yazıtları hem edebiyat tarihçileri hem de tarihçiler için bir kaynak niteliğindedir.	D
5	Fonetik sanatlar tiyatro ve müziktir.	Y	10	Edebî eserlerde dil, genellikle göndergesel işlevde kullanılır.	Y

etkinlik

Aşağıdaki yargıları anlamlarına uygun bir şekilde tamamlayınız.

1	Zihniyet , bir milletin dil, inanç sistemi, yaşayış tarzı, gelenek görenek gibi unsurlarından oluşur.	6	Edebî metinlerde gerçek hayat değiştirilip dönüştürülerek yansıtılır, yazar kafasında tasarladığı bir dünyayı yansıttığı için bu metinler kurmaca kabul edilir.
2	Müzik ve edebiyat fonetik sanatlar içinde ele alınır.	7	Ses ve kelimelerin kullanılmasıyla oluşturulan sanatlara fonetik sanatlar denir.
3	Metinler ele aldıkları konu, konuya yaklaşım biçimi, anlatım tarzı, dili kullanma tarzı açısından edebî ve öğretici metinler olarak ikiye ayrılır.	8	Sanatsal bir anlatımla oluşturulan, okuyucuda haz, coşku ve heyecan uyandıran eserlere edebî denir.
4	Ritmik sanatların diğer adı dramatik sanatlarıdır.	9	Anlamlı birimler olan kelimelerin bir araya gelmesiyle cümleler, bu cümlelerin bir araya gelmesiyle metin oluşur.
5	Emile Zola'nın Germinal romanı Fransa'da sanayileşmeyle ortaya çıkan işçi sınıfını anlatır, bu bakımdan eser sosyoloji bilimine kaynaklık etme özelliği taşır.	10	Edebî metinler yazıldığı dönemin dil özelliklerini yansıtır.

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde kendilerini tanıtan sanatçıların ürün verdikleri sanat dalını yanlarına yazınız.

Ben seslerle oynarım, seslerin uyumla bir araya gelmesi için uğraşır dururum.

Müzik

Benim işim şarkı söylemek ama hikâyesi olan şarkıları sahnede bana eşlik eden arkadaşlarımla birlikte sunarım.

Opera

Benim alanıma "7. sanat" da diyorlar. Teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıktım; ses ve görüntüyü bir arada sunarım.

Sinema

Ben suyun üzerine desenler çizer, bunları da bir kağıda aktarırım.

Ebru

Ben harflere tutkunum. Güzel yazı yazmak, onları tablo gibi sunmak için uğraşırım.

Hat

Ben insanların kelimelerini alıyorum ama onlara geri sunduğumda bu kelimeler onların kelimeleri olmuyor.

Edebiyat

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde kendilerini tanıtan sanatçıların ürün verdikleri sanat dalını yanlarına yazınız.

Ben müzik eşliğinde bedenime farklı hareketlerle biçim vererek insanlara bir öykü anlatırım.

Bale

Ben, müziğin temposuna uyularak bir düzen çerçevesinde yapılan ve estetik değer taşıyan vücut hareketleri ile kendimi ifade ediyorum.

Dans

Ben farklı malzemelerle, üç boyutlu şekilde, estetik bir fiziksel yapı tasarlama ve kurma sanatıyla uğraşıyorum.

Mimarî

Ben, kalemi aldım mı okuyucumun önüne hayal gücümün tüm sınırlarını koyar, onu kendi evrenimde yaşatırım.

Edebiyat

Ben malzemesi boya ve çeşitli yüzeyler olan bir sanat dalını ve soyut-somut şekiller çizerek icra ediyorum.

Resim

Ben, bir taşı alırım, onun üstündeki fazlalıkları alırım yepyeni bir eşya vücuduna getiririm.

Heykel

Notlarım

1. Şah İsmail'in karşısında satranç oynayan bu sakallı, yaşlı abdal, Sultan Selim'den başkası değildi. Tebdil-i kıyafet girdiği bu salondan sağ çıkıp çıkamayacağını düşünürken oyunun tadı daha da artıyordu. İki oyun iç içe geçmişti. Şah İsmail'in zihni sadece satranca yönelmişken onun zihni hem satranç hamlelerine, hem Şah İsmail'in hareketlerine hem de kendi kimliğini ortaya çıkarmama hilelerine yönelmişti. Hem korku hem heyecan hem hırs...

Yukarıdaki metin için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yazar, eserini felsefeyle ilişkilendirerek oluşturmuştur.
B) Bir edebî metinden alınmıştır.
C) Sultan Selim anlatılırken psikoloji bilimine ait unsurlardan yararlanılmıştır.
D) Eser tarihle ilişkilendirilerek oluşturulmuştur.
E) Gerçek ve mecaz anlamlı sözcükler birlikte kullanılmıştır.

2. Aşağıdakilerden hangisi güzel sanatların bir özelliği olamaz?

- A) İnsana yararlı olma amacıyla doğmuştur.
B) İnsanın kendini farklı malzemelerle anlatmasına dayanır.
C) Sanatçının doğaya, hayata, topluma ve kendisine yönelik görüşünü, duruşunu, yorumunu yansıtır.
D) İfade etme biçimine ve kullandığı malzemeye göre alt dallara ayrılır.
E) Aynı temayı aynı güzel sanat dalıyla birden çok sanatçı işlese de ürünler birbirinden farklıdır.

3. "Ben taştaki fazlalıkları atıyorum, geriye heykel kalıyor. İşte benim yaptığım sadece budur."

diyen bir heykeltıraş güzel sanatlarla ilgili aşağıdakilerden hangisini vurgulamış olur?

- A) Güzel sanatlar da insanlar arası iletişimin bir aracıdır.
B) Sanat, güzellik oluşturmak için yapılan bir eylemdir.
C) Sanat taklide değil, yeniden oluşturmaya dayanır.
D) Sanat eseri, seçme, ayıklama, değiştirme, yorumlama ürünüdür.
E) Sanat eseri, sanatçının kişiselliğini ön plana çıkardığı bir süreçte oluşur.

4. "Bir gün bir kitap okudum ve tüm hayatım değişti." Orhan Pamuk'un "Yeni Hayat" adlı romanının girişi böyledir. İnsanları cezbeden bu cümle romanın tanıtımında kullanılmıştır. Öyle ya! Nasıl bir kitap okumuştur da tüm hayatı değişmiştir? Bilinçaltımızda, bizi de böylesine değiştirip dönüştürecek bir kitap arayışı vardır aslında. Bir sanat yapıtı hayatımıza girdiği andan itibaren bizi önceki bizden farklı kılabiliyorsa görevini layıkıyla yerine getirmiş olur.

Parçaya göre, bir esere gerçek sanat eseri niteliğini kazandıran yönü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Güzellik B) Özgünlük C) Etkileycilik
D) Öğreticilik E) Gerçeklik

5. Eskimo dilinde karla ilgili onlarca sözcük vardır. Aynı şekilde Arapçada çöl ve kumla, İtalyanca ve Yunancada da denizle ilgili sözcük sayısının çok fazla olduğu görülür. Bu durum

Bu parça aşağıdakilerin hangisiyle tamamlanabilir?

- A) insanların yaşadıkları coğrafyanın dillerini etkilediğini gösterir
B) insanların dilleriyle yaşam tarzlarının birbirini etkilediğini gösterir
C) insanların dillerinin, kültürlerinin bir parçası olduğunu gösterir
D) dil ile düşünce arasındaki etkileşimi ispatlar niteliktedir
E) dilin insanın duygu ve düşüncelerini yansıtmadaki gücünü gösterir

6. Zanaat, insanoğlunun günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir uğraş alanıdır. Zanaat el işçiliğine dayanır. Bakır işlemeciliği, tahta oymacılığı, halıcılık, çinicilik zanaatın alt dallarıdır. Bu ürünler oluşturulurken zanaatkârın öncelik verdiği husus, ortaya koyduğu ürünün işe yarar olmasıdır. Bu ürünler hayatımızı kolaylaştırırken çevremizi de güzelleştiren unsurlardır. Zanaatkâr ortaya koyduğu ürünün aynısını üretebilir.

Parçadan hareketle güzel sanatlar ile zanaatın ortak noktası olarak aşağıdakilerin hangisi söylenebilir?

- A) Hayatı kolaylaştırmaları
B) El becerisine dayanmaları
C) İşe yararlığı ilke edinmeleri
D) İnsanların günlük ihtiyaçlarına yönelik olmaları
E) Ürünlerinin güzellik niteliğini de taşımaları

8. "İnsan yaşadığı yere benzer
Oranın havasına suyuna benzer."

Edip Cansever'den alınan bu dizeler edebiyat ile, aşağıda verilen bilim dallarından hangisi arasındaki ilişkiye işaret etmektedir?

- A) Coğrafya B) Tarih C) Sosyoloji
D) Psikoloji E) Felsefe

9. Aşağıdakilerin hangisi bir edebî eserde olması gereken özellikler arasında yer almaz?

- A) Tutarlılık B) Etkileyicilik C) Özgünlük
D) Nesnellik E) Yaratıcılık

7. Beyaz Kale, Orhan Pamuk'un Osmanlı Dönemi'nde, biri Venedikli, diğeri Türk iki bilim insanını yan yana getirdiği bir eserdir. Romanın sonunda yazar, uzun zaman bir arada çalışan, birlikte yaşayan bu iki insanın birbirleriyle neredeyse özdeşleştikleri gerçeğini vurgular. Dışarı çıkan bu iki insandan hangisinin Venedikli hangisi Türk olduğu artık ayırt edilemez olmuştur.

Aşağıdakilerin hangisinde parçada tanıtılan romanda edebiyatla ilişkilendirilen bilim dalları doğru verilmiştir?

- A) Psikoloji – Felsefe B) Tarih – Psikoloji
C) Coğrafya – Tarih D) Sosyoloji – Coğrafya
E) Felsefe – Sosyoloji

10. Aşağıdakilerin hangisinde aynı malzemeyle oluşturulan sanat dalları bir arada verilmemiştir?

- A) Mimari – Heykel B) Tiyatro – Opera
C) Hat – Resim D) Edebiyat – Sinema
E) Müzik – Edebiyat

1. Aşağıdakilerin hangisinde bilim ile güzel sanatların karşılaştırılmasında bir yanlışlık söz konusudur?
- A) Bilim de güzel sanatlar da insan için vardır.
B) **Güzel sanatlar da bilim gibi gerçeği aynen yansıtmayı amaçlar.**
C) Bilimde doğruluk, güzel sanatlarda ise güzellik ön plandadır.
D) Sanat bir canlandırma, yeni ve güzel bir biçimle ortaya koyma iken bilim açıklamadır.
E) Bilim de güzel sanatlar da yeniliğe, gelişmeye açıktır.
2. "Bilimin güzel sanatlardan ayrılan bir özelliği de -----."
- Bu cümlede aşağıdakilerin hangisi ile tamamlanamaz?**
- A) nesnelliği ön planda tutmasıdır
B) yararlılık ilkesine sahip olmasıdır
C) açıklamaya yönelik olmasıdır
D) **etkileyici bir anlatımla oluşturulmasıdır**
E) güzele değil, gerçeğe yönelik olmasıdır
3. Tiyatro – Bale – Sinema
- Bu üç sanat dalı için aşağıdakilerin hangisi söylenemez?**
- A) Üçü de ritmik (dramatik) sanatlardır.
B) Üçü de sanat alıcısına görüntüler, hareketlerle ulaşır.
C) **Üçü de söz ve hareketin bileşiminden oluşur.**
D) Tiyatro ve bale seyirciye doğrudan ulaşırken sinema kamera aracılığıyla ulaşır.
E) Baley diğerlerinden ayıran temel özellik müziğin harekete yön vermesidir.
4. Aşağıdakilerin hangisinde "metin"le ilgili bir bilgi yanlışı vardır?
- A) Birbirini takip eden, tamamlayan, bütünleyen cümlelerden oluşur.
B) Bağdaşıklık ve bağlaşıklık açısından doğru olmalıdır.
C) **Yazılı anlatıma dayanır.**
D) Öğretici ve edebî olmak üzere iki gruba ayrılır.
E) Metinlerin sınıflandırılmasında dil, konuya yaklaşım, anlatım tarzı, hitap edilen kitle etkindir.
5. Aşağıdakilerin hangisi bir edebî metin olabilir?
- A) **Sonbaharın gelişinden duyulan mutluluğu anlatan bir metin**
B) Ay'a ilk çıkışı anlatan bir metin
C) Akdeniz Bölgesi'nin bitki örtüsünü anlatan bir metin
D) "Tiramisu" tatlısının yapılışını anlatan bir metin
E) Partilerin seçmen dağılımını analiz eden bir metin
6. Aşağıdakilerden hangisi öğretici bir metinden alınmış olabilir?
- A) Bir sırtlık evleriyle bu kente gücüp gelmiş, yoksulluğu bir muska gibi boyunlarına asmışlardı.
B) Ben Nuh'un gemisi olsaydım, tek yüküm umut olurdu.
C) Direğe tırmanan genç, ötelere bir yeri parmağıyla göstererek bağırdı: "Özgürlük göründü!"
D) Naylon bir leğende yıkardı annem bizi, gün boyu yaptığımız yaramazlıkların öcünü de bu leğende alırdı.
E) **Maupassant realist anlayışın devamını, naturalizmi benimsemekle birlikte hayatın çoğunlukla güzel yanlarını anlattığı için E. Zola'dan ayrılır.**

7. Bir taraftan gururun, bir taraftan namus duygusunun uyandırdığı vicdan azapları o sabah Mathilde'yi pek mutsuz ediyordu. Bir papaz parçasına bir köylü oğluna kendi üzerinde birtakım haklar verdiği, bu müthiş şey, aklına geldikçe yerin dibine geçiyordu. Felaketini gözünde büyüttüğü anlarda: "Ha usaklardan birine güçsüzlük göstermişim, ha ona: Ne farkı var ki?" diyordu. Yaratılıştan gözü pek gururlu kimseler kendi kendilerine kızdılar mı, hemen başkalarına da saldırdılar; öyle anlar öfkeyle heyecana gelmek onlar için büyük bir zevk olur.

**Bu parça için aşağıdakilerden hangisi söylene-
mez?**

- A) Fonetik sanatlara ait bir üründen alınmıştır.
B) Edebî metin örneğidir.
C) Sanatçı eserini oluştururken psikoloji bilimin-
den yararlanmışır.
D) Dil, gündelik kullanımın dışında yeni anlamlar
yüklenerek kullanılmıştır.
E) Nesnel değerlendirilmelerle bir duruma açıklık
getirilmiştir.

9. Heykel, insanın görme duyusuna seslenir, müzik ise işitme duyusuna. Oysa edebiyat, kelime-
ler aracılığıyla tüm duyulara seslenme imkanı
sunar. Kelimelerin yardımıyla tattırır, koklatır,
işittirir, dokundurur... "yumuşacık bir yastık"
tamlamasında okur yastığa dokunmuşçasına
yumuşaklığı algılar. Bazen "Geceyi dolduran
çığlıklar yükseldi." diyerek okurun kulaklarını
çığlık sesiyle doldurur.

**Aşağıdakilerin hangisinde yazar okurun birden
fazla duyusuna seslenmiştir?**

- A) Gökyüzü o gece ısıltı ısıltı, orman yıldızların
ışıyla aydınlanıvermişti.
B) Kar giderek şiddetini arttırıyor, sert esen rüz-
gâr köy evlerinin derme çatma kapılarını, pen-
cerelerini zorluyordu.
C) Pencereden onları izliyordum, konuşmuyor,
birbirlerinin yüzüne hınçla bakıyorlardı.
D) Dalgaların köpük köpük dağılışının ardından
gözlerini ufka dikti, güneş az sonra denizi ka-
nata kanata batacağı.
E) Karın ardından koca ova, çiğ bir beyazlığa
bürünüvermişti o gün, evlerin damları kardan
gürünmez olmuştu.

8. Aşağıdakilerin hangisi edebî bir metinden alınmış
olamaz?

- A) Kaya gibi sert bir ifadeye bürünen yüzünde
kızgınlıkla nefret kol kola girmiş gibiydi.
B) Eşyaları da onun gibi ruhsuzdu; her şey buz
beyaz, soğuk metal...
C) Memnuniyetsizlik yaşama ilkesi olmuştu
adeta, "beğendim", "güzelmış" dediği hiç
duyulmamıştır.
D) Agorafobi, kapalı alanda kalma korkusudur;
agorafobisi olanlar asansörlere binmez, bod-
rumlara asla inmezler.
E) Dudaklarında sessiz bir dua, gözleri kapalı öy-
lece dikiliyordu mezar başında.

10. Destanlar, sözlü edebiyat ürünü olarak doğup
sonradan yazıya aktarılan edebî ürünlerdendir.
Eski Türklere ait birçok destan vardır: Alp Er Tunga
Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon ve Göç
Destanı gibi. Bu destanlara bakarak eski Türklere
dair birçok bilgi edinebiliriz. İnanışlarına, kadına
verdikleri öneme, savaşçı bir millet olduklarına;
müzik, din ve sanatı bir arada ele aldıklarına yö-
nelik birçok veri bulabilmekteyiz.

**Bu parçadan hareketle edebî metinlerle ilgili ola-
rak aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?**

- A) Edebî metinler dil aracılığıyla kültür taşıyıcı-
lığına hizmet eder.
B) Edebî metinler sözlü ya da yazılı olabilir.
C) Edebî metinlerin öğretici özellikleri öncelikli-
dir.
D) Edebî metinlerin geçmişi çok eskiye dayan-
maktadır.
E) Edebî metinler yaratıldıkları dönemden ve
toplumdan izler taşıyabilir.

1

2

3

0

4

5

6

7